

СИСТЕМА ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЗЕМЛЯМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

SYSTEM OF PUBLIC AGRICULTURAL LANDS MANAGEMENT BODIES

Постановка проблеми. В умовах безперервно триваючого воєнного стану публічне управління землями сільськогосподарського призначення стикається з численними викликами повномасштабної війни й має адекватно реагувати на них, що стало можливим лише завдяки своєчасному внесенню змін до чинного земельного законодавства, яке діяло до початку повномасштабного вторгнення держави-агресора. Актуалізація законодавства дозволила органам публічного управління бути гнучкими до будь-яких негативних явищ, які виникають у земельній сфері, і в межах наданих їм повноважень стабілізаційний вектор своєї діяльності на вектор сприяння відновленню та розвитку. Разом із тим, функціонуючи, органи публічного управління землями сільськогосподарського призначення продовжують реалізовувати свої повноваження, отримані ними завдяки нормативно-правовим актам, які прийняті в рамках найбільш тривалої реформи в Україні – земельної реформи, і спрямовані на вдосконалення системи управління земельними ресурсами шляхом децентралізації та дерегуляції у сфері земельних відносин.

Децентралізація та дерегуляція у сфері земельних відносин зумовлені вкрай нагальною необхідністю здійснити перерозподіл владних повноважень від органів державної влади на користь органів місцевого самоврядування. Такий перерозподіл дозволив максимально врахувати локальні особливості і потреби територіальних громад, і відповідно швидше їх задовольнити, оскільки такі перерозподілені повноваження стали притаманними саме територіальним громадам. Одним з ключових результатів є набуті сільськими, селищними та міськими радами повноваження з передачі земельних ділянок у власність або у користування із земель сільськогосподарського призначення комунальної власності, які розташовані за межами населених пунктів.

Однак законодавчі обмеження, які були запроваджені одразу після введення воєнного стану на території України, продовжують діяти паралельно з ним, знижуючи рівень ефективності публічного управління, зокрема звуживши повноваження в частині розпорядження землями в межах норм безоплатної приватизації та запровадивши мораторій на проведення планових та позапланових заходів державного нагляду (контролю).

Ключові слова: публічне управління, система, органи публічного управління, нормативно-правовий акт, земля, землі сільськогосподарського призначення.

In the conditions of a continuous state of war, the public management of agricultural lands faces numerous challenges of a full-scale war and must adequately respond to them, which became possible only thanks to the timely introduction of changes to the current land legislation, which was in effect before the start of the full-scale invasion of the aggressor state. The updating of the legislation allowed the public administration bodies to be flexible to any negative phenomena that arise in the land sector, and within the limits of their powers to overcome such phenomena, changing the stabilization vector of their activities to the vector of promoting recovery and development.

At the same time, while functioning, the bodies of public management of agricultural lands continue to exercise their powers, which they received thanks to the normative and legal acts, which were adopted as part of the longest reform in Ukraine – the land reform, and are aimed at improving the system of land resource management through decentralization and deregulation in the field of land relations.

Decentralization and deregulation in the field of land relations are due to the urgent need to redistribute power from state authorities to local self-government bodies. Such redistribution made it possible to take into account the local features and needs of territorial communities as much as possible, and, accordingly, to satisfy them more quickly, since such redistributed powers will become inherent to territorial communities. One of the key results was the authority acquired by village, settlement and city councils to transfer land plots into ownership or use from communally owned agricultural lands located outside settlements.

However, the legal restrictions that were introduced immediately after the introduction of martial law on the territory of Ukraine continue to operate in parallel with it, reducing the level of efficiency of public administration, in particular, by narrowing the powers in terms of land disposal within the limits of the norms of free privatization and introducing a moratorium on the implementation of planned and unplanned measures of state supervision (control).

Key words: public administration, system, public administration bodies, legal act, land, agricultural land.

УДК 351.71

DOI <https://doi.org/10.32782/rma2663-5240-2024.44.16>

Рибалко К.В.

аспірант кафедри права, національної безпеки та європейської інтеграції
Навчально-науковий інститут
«Інститут державного управління»
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремим питанням публічного управління земельними ресурсами приділена увага в наукових працях таких учених, як Н. Голош, Ю. Дехтяренко, І. Ігнатенко, П. Кулинич А. Миколок. Однак потребує подальшого дослідження питання публічного управління землями сільськогосподарського призначення в контексті органів публічного управ-

ління залежно від рівня публічного управління, обсягів повноважень, інструментів впливу завдяки аналізу норм чинного законодавства, яке регламентує діяльність таких органів публічного управління землями сільськогосподарського призначення.

Мета статті – здійснити аналіз чинних нормативно-правових актів, якими визначені повноваження органів публічного управління

(органів державної влади, органів місцевого самоврядування) у сфері земельних відносин, зокрема в частині повноважень управління землями сільськогосподарського призначення, для подальшого формування системи органів публічного управління землями сільськогосподарського призначення.

Виклад основного матеріалу. Законом України від 24.02.2024 № 2102-IX «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» [1] затверджено Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» [2], яким введено воєнний стан в Україні з 24 лютого 2022 року. Воєнний стан передбачає згідно з вимогами статті 1 Закону України від 12.05.2015 № 389-VIII «Про правовий режим воєнного стану» надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [3].

Разом із тим виникла нагальна потреба в перегляді або істотній зміні механізмів публічного управління через ухвалення значної кількості нормативно-правових актів законного та підзаконного рівня, спрямованих на перегляд, зміну чи скасування окремих норм, спрямованих на регулювання суспільних відносин з урахуванням вимог воєнного стану, що також охопило публічне управління землями, зокрема землями сільськогосподарського призначення.

Так, А. Миколюк, досліджуючи питання ефективності публічного управління в умовах воєнного стану, відзначив позитивний вплив на сучасне функціонування системи публічного управління в Україні децентралізаційних процесів, які в довоєнний період забезпечили розширення повноважень і відповідальності органів місцевого самоврядування, надання громадам можливості самостійно вирішувати свої проблеми і контролювати якість наданих публічних послуг, що обумовило стійкість інституту місцевого самоврядування в умовах війни [4; с. 48].

Децентралізаційні процеси під час публічного управління землями сільськогосподарського призначення стали важливим кроком для вирішення такої проблеми, як відсторонення місцевого самоврядування від вирішення питань у сфері земельних відносин, про

що наголошувалось у Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» [5].

П. Кулинич пропонує розглядати децентралізацію повноважень органів влади у сфері земельних відносин у двох аспектах: децентралізація повноважень органів влади щодо здійснення права публічної (державної і комунальної) власності на землю, у межах якої значна частина земель державної власності передається в комунальну власність територіальних громад; децентралізація повноважень органів влади щодо здійснення публічного управління використанням та охороною земель, що передбачає передачу значної частини земельних повноважень органів державної влади, зокрема органів земельних ресурсів, радам об'єднаних територіальних громад як органам їх самоврядування [6; с. 73].

На думку Н. Голош, суб'єкти владних повноважень щодо здійснення публічного управління земельними ресурсами повинні володіти інструментарієм (повноваженнями), які надають можливості для реалізації розвитку територіальних громад завдяки їх земельно-ресурсному потенціалу [7; с. 30].

І. Ігнатенко наголошує, що назріла необхідність концентрованого визначення у відповідному нормативно-правовому акті повного регулювання земельних відносин, формуванні ефективного організаційно-правового поля з урахуванням колізійності і неузгодженості багатьох чинних правових норм [8; с. 71].

Таким нормативно-правовим актом, який сконцентрував у своєму тексті низку норм, що, у свою чергу, сприяло одночасному врегулюванню значного кола питань, пов'язаних із децентралізацією земельних відносин, став Закон України від 28.04.2021 № 1423-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин» [9] (далі – Закон), який торкнувся 4 кодексів та 22 законів України, реалізував управовому полі 29 реформаторських ініціатив.

Принциповим положенням цього Закону є запровадження децентралізації у сферу земельних відносин. Слід зазначити, що в останні десятиріччя в Україні склалася надзвичайно централізована система регулювання земельних відносин, за якої обрані місцевим населенням органи самоврядування фактично усунуті від прийняття рішень щодо управління землями громади та контролю

Таблиця 1

Система органів публічного управління землями сільськогосподарського призначення (авторська розробка за результатами аналізу нормативно-правових актів)

Рівень публічного управління	Назва органу публічного управління	Основні повноваження органу публічного управління землями сільськогосподарського призначення	Інструменти	Нормативно-правовий акт, яким регулюються повноваження
1	2	3	4	5
Загальнодержавний (національний)	Верховна Рада України	– прийняття законів у галузі регулювання земельних відносин; – визначення засад державної політики в галузі використання та охорони земель; – затвердження загальнодержавних програм щодо використання та охорони земель.	закони, постанови	Конституція України, Земельний кодекс України
	Кабінет Міністрів України	– реалізація державної політики в галузі використання та охорони земель; – розробка і забезпечення виконання загальнодержавних програм використання та охорони земель; – організація ведення державного земельного кадастру, державного контролю за використанням і охороною земель та здійснення землеустрою.	постанови, розпорядження	Конституція України, Земельний кодекс України, закони України від 17.03.2011 № 3611-VI «Про центральні органи виконавчої влади» та від 27.02.2014 № 794-VII «Про Кабінет Міністрів України»
Загальнодержавний (національний)	Міністерство аграрної політики та продовольства України	– здійснення нормативно-правового забезпечення у сфері земельних відносин; – розробка та забезпечення реалізації загальнодержавних, регіональних програм використання та охорони земель; – забезпечення ведення та адміністрування Державного земельного кадастру, охорони земель.	накази	Земельний кодекс України, Закон України від 17.03.2011 № 3611-VI «Про центральні органи виконавчої влади», постанова Кабінету Міністрів України від 17 лютого 2021 р. № 124 «Деякі питання діяльності центральних органів виконавчої влади»
	Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України	– бере участь у розробці загальнодержавних і регіональних програм використання та охорони земель; – бере участь у формуванні державної політики в галузі охорони та раціонального використання земель; – організація моніторингу земель.	накази	Земельний кодекс України, Закон України від 17.03.2011 № 3611-VI «Про центральні органи виконавчої влади», постанова Кабінету Міністрів України від 25 червня 2020 р. № 614 «Деякі питання Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів»

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5
Загальнодержавний (національний)	Державна служба України з питань геодезії картографії та кадастру (Держгеокадастр)	– внесення в установленому порядку пропозицій щодо розпорядження землями державної та комунальної власності, встановлення меж області, району, міста, району в місті, села і селища, регулювання земельних відносин; – бере участь у розробці та виконанні державних, галузевих, регіональних і місцевих програм з питань регулювання земельних відносин, раціонального використання земель, їх відтворення та охорони; встановлення меж області, району, міста, району в місті, села і селища, у проведенні моніторингу земель, територіальному плануванні; – проведення відповідно до законодавства моніторингу земель та охорони земель; – ведення та адміністрування Державного земельного кадастру; – організація та здійснення державного контролю за використанням та охороною земель у порядку, встановленому законом; – розпорядження землями державної власності в межах, визначених Земельним кодексом України.	накази, приписи та постанови	Земельний кодекс України, Закон України від 17.03.2011 № 3611-VI «Про центральні органи виконавчої влади», постанов Кабінету Міністрів України від № 14 січня 2015 р. № 15 «Положення про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру»
Загальнодержавний (національний)	Державна екологічна інспекція України (Держекоінспекція)	– бере участь у реалізації загальнодержавних і регіональних програм використання та охорони земель; – бере участь у розробці проєктів нормативно-правових актів у галузі охорони земель та відтворення родючості ґрунтів; – внесення пропозицій щодо формування державної політики в галузі охорони та раціонального використання земель; – здійснення державного контролю за додержанням органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності, громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, а також юридичними особами, створеними та зареєстрованими відповідно до законодавства іноземної держави, вимог законодавства про використання та охорону земель	накази, приписи та постанови	Земельний кодекс України, Закон України від 17.03.2011 № 3611-VI «Про центральні органи виконавчої влади», постанов Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2017 р. № 275 «Положення про Державну екологічну інспекцію України»

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5
Регіональний (обласний)	Місцеві державні адміністрації (обласні, районні)*	– бере участь у розробці та забезпеченні виконання загальнодержавних і регіональних (республіканських) програм з питань використання та охорони земель; – координує здійснення землеустрою та державного контролю за використанням та охороною земель; – координує діяльність державних органів земельних ресурсів.	розпорядження	Конституція України Земельний кодекс України, Закон України від 09.04.1999 № 586-XIV «Про місцеві державні адміністрації»
Регіональний (обласний)	Обласні ради	забезпечення реалізації державної політики в галузі використання та охорони земель; погодження загальнодержавних програм використання та охорони земель, участь у їх реалізації на відповідній території; затвердження та участь у реалізації регіональних програм використання земель, підвищення родючості ґрунтів, охорони земель; координує діяльність місцевих органів земельних ресурсів; організація землеустрою; вирішення земельних спорів.	рішення	Конституція України, Земельний кодекс України, Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні»
Регіональний (обласний)	Територіальні органи Держгеокадастру	– надає адміністративні послуги згідно із законом у відповідній сфері; – здійснює ведення Державного земельного кадастру, інформаційну взаємодію Державного земельного кадастру з іншими інформаційними системами в установленому порядку; – організовує виконання робіт із землеустрою та оцінки земель, що проводяться з метою внесення відомостей до Державного земельного кадастру; – здійснює державну реєстрацію земельних ділянок, обмежень у їх використанні; – розпоряджається землями державної власності сільськогосподарського призначення в межах, визначених Земельним кодексом України, на території області; – вносить у встановленому порядку пропозиції щодо розпорядження землями державної та комунальної власності, встановлення меж області, району, міста, району в місті, села і селища, регулювання земельних відносин.	накази, приписи та постанови	Земельний кодекс України, Закон України від 17.03.2011 № 3611-VI «Про центральні органи виконавчої влади», наказ Держгеокадастру від 23.12.2021 № 603 «Про затвердження положень про територіальні органи Держгеокадастру»

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5
Регіональний (обласний)	Територіальні органи Держгеокадастру	– бере участь у розробці та виконанні галузевих, регіональних і місцевих програм з питань регулювання земельних відносин, раціонального використання земель, їх відтворення та охорони, встановлення меж області, району, міста, району в місті, села і селища; – забезпечує інформаційне та методичне проведення землевпорядних, землеоціночних робіт, уживає організаційних заходів щодо проведення земельних торгів; – здійснює землеустрій, зокрема забезпечує проведення державної інвентаризації земель та земельних ділянок усіх форм власності; – проводить відповідно до законодавства моніторинг земель та їх охорону; організовує та здійснює державний контроль за використанням і охороною земель усіх категорій та форм власності.	накази, приписи та постанови	Земельний кодекс України, Закон України від 17.03.2011 № 3611-VI «Про центральні органи виконавчої влади», наказ Держгеокадастру від 23.12.2021 № 603 «Про затвердження положень про територіальні органи Держгеокадастру»
Регіональний (обласний)	Територіальні та міжрегіональні територіальні органи Держекоінспекції	здійснює державний нагляд (контроль) за додержанням територіальними органами центральних органів виконавчої влади, місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування в частині здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності і господарювання, громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, а також юридичними особами – нерезидентами вимог законодавства, зокрема про охорону земель, зокрема щодо: консервації деградованих і малопродуктивних земель; виконання екологічних вимог під час надання у власність і користування, зокрема в оренду, земельних ділянок; додержання екологічних нормативів з питань використання та охорони земель.	накази, приписи та постанови	Земельний кодекс України, Закон України від 17.03.2011 № 3611-VI «Про центральні органи виконавчої влади», наказ Міністерства енергетики та захисту довкілля України від 07 квітня 2020 року № 230 «Про затвердження Положення про територіальні та міжрегіональні територіальні органи Держекоінспекції»
1	2	3	4	5

Продовження таблиці 1

Місцевий (локальний)	Міські, селищні, сільські ради*	виконавчі органи: – забезпечення підвищення родючості ґрунтів; – координація діяльності місцевих органів земельних ресурсів; – вирішення земельних спорів у порядку, встановленому законом; – здійснення державного контролю за використанням та охороною земель у межах та порядку, встановлених законом; – надання відомостей з Державного земельного кадастру відповідно до закону; – ради: – вирішення відповідно до закону питань регулювання земельних відносин; – прийняття рішень щодо здійснення виконавчим органом сільської, селищної, міської ради державного контролю за використанням та охороною земель; – затвердження ставок земельного податку відповідно до Податкового кодексу України.	розрахунки, рішення, приписи та постанови	Конституція України, Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні»

* У разі утворення обласні (районні) військові адміністрації та військові адміністрації населеного пункту (пунктів) здійснюють свої повноваження відповідно до вимог Закону України від № 12.05.2015 № 389-VIII «Про правовий режим воєнного стану».

використання земель. Саме повернення громадам можливості повноцінно управляти землями в межах своєї території є одним із ключових завдань реальної децентралізації, адже земельні питання мають вирішуватися передусім в інтересах місцевих жителів обраними ними органами місцевого самоврядування. Саме місцева громада найбільше зацікавлена в ефективному використанні земель, залученні інвестицій, швидкому розв'язанні земельно-майнових проблем. Сутність запропонованих законодавчих новел полягає в переданні земель територіальним громадам, контролі використання земель, регулюванні землеустрою та містобудування, встановленні меж територіальних громад [10, с. 34].

Досягнути позитивних результатів від децентралізації земельних відносин в умовах тривалого воєнного стану можливо за умови ефективного публічного управління земельними ресурсами. У широкому розумінні «управління» являє собою цілеспрямований вплив суб'єкта управління на об'єкт управління з метою створення ефективно функціонуючої системи та досягнення необхідних результатів [11, с. 377].

На думку С. Приживари, управління є певним процесом, а саме – діяльністю, предметом якої є діяльність інших людей, а метою – розвиток об'єкта управління [12, с. 19].

Варто зазначити, що публічне управління являє собою різновид суспільно корисної діяльності, який здійснюється певною сукупністю суб'єктів, зокрема органами державної влади [13, с. 96]. До того ж досягнення цілей такої діяльності неможливе без відповідних засобів, зокрема правових інструментів [14, с. 64].

Не є в цьому розумінні винятком публічне управління землями сільськогосподарського призначення, яке варто розглядати як систему органів публічного управління, що функціонують на різних рівнях публічного управління (загальнодержавний (національний), регіональний (обласний), місцевий (локальний) відповідно до юрисдикції, обсягів повноважень та інструментів (табл. 1).

Таким чином, система органів публічного управління землями сільськогосподарського призначення являє собою сукупність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, наділених низкою повноважень у галузі

земельних відносин, спрямованих у тому числі на управління землями сільськогосподарського призначення різних форм власності через відповідні інструменти і з юрисдикцією залежно від рівня публічного управління. Нормативно-правова база, яка регулює такі повноваження, представлена Конституцією України, Земельним кодексом України, спеціальними законами та підзаконними (внутрішньовідомчими) нормативно-правовими актами.

Висновки. Публічне управління землями сільськогосподарського призначення здійснюється завдяки функціонуванню на різних рівнях публічного управління кола суб'єктів такого управління в галузі земельних відносин, представлених Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, міністерствами, іншими центральним органам виконавчої влади, їх територіальними органами, місцевими державними адміністраціями, обласною радою та органами місцевого самоврядування. Кожен з таких суб'єктів у межах повноважень (що відносяться до їх відання або є делегованими) здійснюють регулювання різних аспектів земельних відносин (у тому числі земель сільськогосподарського призначення) в умовах децентралізації земельних відносин та з урахуванням на сьогодні особливостей дії правового режиму воєнного стану.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» : Закон України від 24 лют. 2024 р. № 2102. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20> (дата звернення: 29.11.2024).
2. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лют. 2024 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022/ed20220224> (дата звернення: 29.11.2024).
3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення: 29.11.2024).

4. Миколюк А.В. Публічне управління в умовах воєнного стану: питання ефективності. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2022. Вип. 29. С. 45–48.

5. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квіт. 2014 р. № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80> (дата звернення: 29.11.2024).

6. Кулинич П.Ф. Земельне законодавство України періоду земельної реформи: основні тенденції розвитку. *Право України*. 2020. Вип. 5. С. 63–75.

7. Голош Н.К. Управління земельними ресурсами як гарантія розвитку територіальних громад. *Ефективність державного управління*. 2022. Вип. 1/2(70/71). С. 29–34.

8. Ігнатенко І.В. Право аспекти децентралізації влади у сфері земельних відносин. *Слово Національної школи суддів*. 2017. Вип. № 4 (21). С. 62–75.

9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин : Закон України від 28 квіт. 2021 р. № 1423. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1423-IX> (дата звернення: 29.11.2024).

10. Дехтяренко Ю.Ф. Регулювання земельних відносин в Україні: воєнний стан та післявоєнний період. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер. Державне управління*. 2023. Вип. 2(18)/2023. С. 31–37.

11. Дегтяр А.О., Бублій М.П. Функціональна обумовленість механізмів державного управління. *Наукові розвідки з державного та муніципального управління*. 2014. № 2, С. 377–385.

12. Публічне управління = Public Administration: навч. посібник / Стасишин А.В. та ін.; за заг. ред. А.В. Стасишина. Львів. ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 460 с.

13. Мельник Р.С. Категорія «публічне управління» у новій інтерпретації. *Право і суспільство*. 2012. № 6. С. 95–98.

14. Куйбіда В.С., Білинська М.М., Петроє О.М. Публічне управління: термінологічний словник : навч. посіб. Київ : НАДУ, 2018. 224 с.